
**АНГЛОМОВНЕ ВИННИЧЕНКОЗНАВСТВО:
МОНОГРАФІЯ МИКОЛИ СОРОКИ**

Soroka Mykola. Faces of Displacement: The Writings of Volodymyr Vynnychenko. McGill-Queen's University Press, 248 p.

Феномен рецензованої книжки зумовлений не в останню чергу постаттю її автора – колишнього київського дослідника, а нині канадського літературознавця, який, зазнавши досвіду “міграції”, досліджує це явище на прикладі В. Винниченка. Для осмислення книжки варто актуалізувати два контексти – діаспорний та материковий, – кожен з яких уяскравлює її вагу.

Діаспорні дослідники зробили величезний внесок у розвиток винниченкознавства протягом 1950–1990-х рр. Із часу перевезення архіву письменника та організації комісії зі збереження його спадщини в Українській вільній академії наук у США дослідження постаті митця і його творчості відбувалося регулярно й систематично. Варто згадати розвідки Г. Костюка, В. Чапленка, С. Погорілого,

Л. Залеської-Онишкевич, М. Знаєнко та ін. Значна частина досліджень прикметна описовістю, що було зумовлено потребою проінформувати діаспорних українців про життя та доробок В. Винниченка, вивчити його ненадруковані твори та щоденникові записи. Значення діаспорного винниченкознавства полягає у збереженні архіву Винниченка, у популяризації його творчості, спробах

осмислити її у світовому контексті. Наголошую, що все це відбувалося в той час, коли в радянській Україні існувало табу на Винниченка, та й у середовищі українців-емігрантів було неоднозначне ставлення до його постаті. Діаспорне винниченкознавство заповнювало прогалину в материковому, яке прикметне такою інтерпретаційною параболою: від активного осмислення творчості митця на початку ХХ ст., повного забуття від 1930-х до кінця 1980-х, до повернення його в канон на початку 1990-х. Проте варто зауважити, діаспорне винниченкознавство 1950–1990-х рр. переважно зорієнтоване на україномовного читача. У цьому контексті книжка М. Сороки знаменує радикальний поворот: це перша англomовна монографія про В. Винниченка, написана українським дослідником, який вдало поєднує “материкову” та “діаспорну” специфіку наукового мислення.

Спрямованість на англomовного читача визначає основний тонус книжки – це “експортний” варіант Винниченка. Автор розповідає про долю письменника, який, зізнаюся, маловідомий поза межами українського світу, переконливо врівноваживши описовий елемент із аналітичним. У книжці достатньо розлогої інформації про життя та творчість митця. Окрім того, подано докладні коментарі, список Винниченкових творів, фотографічні додатки тощо, аби скласти враження про непересічну особистість письменника, складність і драматизм долі українства у ХХ ст. Український читач, особливо обізнаний у винниченкознавстві, знайде добре відому інформацію, але, повторюю, для англomовної аудиторії такий інформативний підхід цілком виправданий. Водночас це не популярно-есеїстична, а науково-фахова студія – аналітичне осмислення Винниченка-мігранта, яке буде цікаве всім, незалежно від культурно-мовної компетенції, хто цікавиться українською літературою, проблемами модернізму, феноменом письменника-мігранта.

Інша особливість монографії М. Сороки оприявнюється в контексті материкового винниченкознавства. Із часу повернення В. Винниченка в

канон української літератури наприкінці перебудови, за останню чверть століття материкове винниченкознавство перетворилося на окрему, самодостатню галузь сучасної літературознавчої науки. Десятки монографій та сотні статей, в яких запропоновані різні підходи до студій неоднозначної постаті митця, дають змогу говорити про вироблення новочасної інтерпретаційної парадигми, як сталої, так і постійно змінюваної системи уявлень про знакове явище в українській літературі.

У вітчизняному літературознавстві утворилося кілька регіональних осередків дослідників, які системно й цілеспрямовано вивчають творчість В. Винниченка. В Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України працює група науковців, які визначили пріоритетні напрямки цієї галузі філології (М. Жулинський, Л. Мороз, Г. Сиваченко, Т. Гундорова, О. Брайко). У Ніжині вже більше десяти років працює Винниченкознавча наукова лабораторія (В. Хархун, О. Ковальчук, Н. Михальчук, Л. Крикун, О. Костенко та ін.). Вона організовує наукові семінари, видає “Винниченкознавчі зошити”, монографії, а зараз оцифровує й активно досліджує архів Винниченка, зокрема його епістолярну спадщину. У Кіровограді сформувалася традиція вивчення творчості В. Винниченка, яка, oprіч іншого, оприявнилася в амбітному проекті “Стилет і стилос трьох степовиків”. Читачеві запропоновано цілу бібліотеку винниченкознавства із семи томів. Основу циклу становлять здобутки кіровоградської літературознавчої школи, репрезентованої іменами Г. Клочека, Л. Куценка, В. Марка, С. Михиди, В. Панченка, М. Смоленчука, О. Гольник, С. Присяжнюк, В. Чернецької та ін. Загалом винниченківський цикл представляють більше ніж півсотні дослідників, письменників, учителів, журналістів, краєзнавців Кіровоградщини. У Житомирі та Кривому Розі активно вивчають доробок Винниченка, що підтверджують дисертаційні та монографічні студії (А. Горбань, Т. Палійчук, Л. Золотюк, Т. Макарова, М. Варданян, О. Чумаченко, Я. Гладир та ін.).

У другому десятилітті ХХІ ст. винниченкознавство інтенсифікувалося завдяки виданню третього та четвертого томів письменницького “Щоденника” [4; 5], романів “Лепрозорій”, “Нова заповідь” із муженського циклу [2; 3]. У найновішому літературознавстві вирізняється кілька тенденцій. Для академічного напрямку характерне тяжіння до компаративістських студій (розвідки О. Брайка; див також [1]), увага до документальності, до “Щоденника” й епістолярію письменника (публікації Н. Миронець [6; 7; 9]). Варто також указати на появу белетризованого винниченкознавства [8], яке тяжіє радше до літературного, аніж наукового осмислення, проте дає змогу виявити специфіку художньої інтерпретації постаті В. Винниченка.

Активне осмислення творчості письменника, з одного боку, стимулювало культуру інтелектуальної дискусії, забезпечило відповідну атмосферу для полілогу та пошуку нових версій прочитання. З другого боку, на якомусь етапі стає очевидно, що інтенсивність призводить до вичерпності й повторюваності, до методологічного “буксування”. У цьому плані вигідно вирізняється монографія М. Сороки, запрограмована чітко проартикульованою методологією. Англomовному читачеві вона буде цікава насамперед тому, що відкриває Винниченка; українському ж, крім цього, придасться для вивчення нової методології та її ефективного застосування у студіях художнього тексту.

І методологічно, і структурно, і мовно монографія М. Сороки вирізняється з обох контекстів (діаспорного та материкового), презентуючи новочасні американські тенденції в осмисленні художніх феноменів. Підстави для основної гіпотези зумовлені біографічними даними: більшість свого життя В. Винниченко провів за межами України (40 років – за кордоном, 31 рік – в Україні). Про еміграцію Винниченка написано багато та ґрунтовно, варто згадати розвідки В. Панченка, Г. Сиваченко, М. Варданян та ін. Але досі це був об’єкт дослідження, тоді як М. Сорока обирає радикально інший напрямок – для нього це спосіб вивчення,

чітко визначений методологічний підхід: він описує Винниченка в термінах Exile Studies. Наголошує, що дослідник не лише використовує методологічну сітку, а й уступає в полеміку про “больові точки” методології, що триває в західному літературознавстві, пропонуючи власний варіант їх тлумачення. Зважаючи на те, що для українського загалу це досить нова царина, дозволю собі розлогий опис її базових категорій та підходів, що сприятиме кращому розумінню її придатності та результативності у студіях В. Винниченка.

Автор монографії використовує таку термінологічну сітку: екзил, експатріант, діаспора, еміграція (іміграція), подорож, номадизм. Базовий термін – “зовнішній екзил”, котрий витлумачено як географічне переміщення (міграція). Воно породжує специфічні маніфестації, такі як контрексил, детериторизація, ізоляціонізм, універсалізм, питання мови й читацького відгуку, ностальгії та бачення дому з дистанції. У контексті літературознавства в його постмодерністській проекції адаптовані такі поняття як “*displacement*” (міграція)¹, “*displaced writer*” (письменник-мігрант) та “*displaced works*”, творчість, що з’явилася в час “міграції”: процес нового означення й погодження між Батьківщиною і чужиною. Екзил, еміґри, емігрант, експатріант, діаспора і номад – це різні фази й форми цього погодження.

Еміґрація та екзил позначають вимушену “міграцію”, пов’язану зі значними труднощами, як матеріальними, так і духовними. Вони асоціюються з поняттями “стрес”, “травма”, “нещастя”. *Експатріація й подорож* передбачають самовільну “міграцію”, котра слугує запорукою психологічної стабільності

¹ Це базове поняття, яким оперує автор монографії. Пояснюючи специфіку його перекладу українською мовою, він зазначає: “Переклад іншомовних термінів є завжди проблематичним. Переклад англійського терміну *displacement* буквально як *переміщення* недобре надається до української мови, тому вживаю узятий з латинської мови термін *міґрація*, що має те саме конотативне значення”. Інформація взята із сайту: <http://www.historians.in.ua/index.php/dyskusiya/897-mykola-soroka-hrani-mihratsiivorchist-volodymyra-vynnychenka-mykola-soroka-faces-of-displacement-the-writings-of-volodymyr-vynnychenko-mcgill-queens-university-press-2012>.

й передбачає можливість повернутися. Експатріант може страждати через відірваність від Батьківщини й водночас утішатися новими можливостями, які відкриває чужина. Експатріація передбачає дві форми: утечу від соціальних і культурних проблем; подорож у пошуках екзотики. Термін “експатріація” найбільш нейтральний у позначенні “міграції” й уживається, щоб окреслити меншу негативну оцінку “переміщення”, ніж в екзилі чи еміграції. Поняття “подорож”, яке часто зустрічаємо в постмодерністському дискурсі, уживається, щоб наголосити на пригоді, екзотизмі, але водночас на самообсервації, дослідженні нових місць і нових перспектив щодо Батьківщини, гарантованих із дистанції. *Номадизм* – це концепт, який позначає глобалізоване суспільство, що породжує феномен письменника-подорожувальника. Він не закорінений у жодне місце й не має постійного дому. Для нього характерне універсалістське світовідчуття, і він вважає, що весь світ належить йому.

Використовуючи цей термінологічний апарат, М. Сорока вивчає, як “міграція” вплинула на самосвідомість Винниченка, на його ідентифікацію; на жанрові пріоритети (домінування жанру роману); на кодифікацію хронотопу: “топос чужої землі”, “топос України”; тематику (тема еміграції, ностальгія). Дослідник висуває основну тезу своєї монографії: В. Винниченко – “*displaced writer*”, він не тільки приклад *екзильного письменника*, що належав своїй Батьківщині, переймався й тужив за нею, а й *експатріант*, котрий тішився власними подорожами, письменник, який намагався інтегруватися в чужий дискурс, і *номад*, чия любов до Батьківщини поширюється до бажання обійняти всю планету. Структура книжки чітка, вона зумовлена біографічними даними: в ошатно виданій монографії два розділи згідно із двома Винниченковими еміграціями (1-ша – 1907–1914 рр.; 2-га – 1920–1951 рр.).

У першій автор вирізняє три форми “міграції”: емігрант, експатріант / подорожувальник, екзил.

Емігрант

Автор вважає цей статус домінантним для виявлення феномену Винниченка. Важливість еміграційної ідентифікації пояснюється Винниченковим активним уключенням в український культурний дискурс, його бажанням “возвеличити собою українське”. Щоби пояснити специфіку творчості письменника-емігранта, М. Сорока вживає поняття “знайомої території”, пов’язане з мистецькою чутливістю. Географічна відірваність В. Винниченка від України внесла зміни в його візію “знайомої території”: у його творчості зникають безпосередні враження й реалістичні обсервації та починає домінувати світ ідей. Саме статус “переміщеного” в його емігрантському оприявленні, на думку М. Сороки, наштовхує В. Винниченка на використання нової наративної стратегії, базованої на збиранні й виробленні ідей – так з’являється драма ідей та ідеологічна романістика письменника. Окрім того, географічна дистанція звільнила В. Винниченка від соціальних зв’язків і зобов’язань перед Батьківщиною та дала йому сенс індивідуальної свободи, що стимулювала, зокрема, його мистецькі провокації.

Експатріант / Подорожувальник

М. Сорока актуалізує поняття “модернізм” як зразок нової культури: мобільної, індивідуалістської, космополітичної, урбаністичної, провокативної й експерименталістської. “Переміщені” автори чи письменники-подорожувальники стають важливими отримувачами новочасних віань та носіями модерністських тенденцій. Багато модерністських письменників були експатріантами: Т.С. Еліот, Езра Паунд, Вільям Фолкнер і Гемінґвей; з українців – Леся Українка, М. Коцюбинський, В. Стефаник, П. Карманський, Лесь Курбас, О. Архипенко. У цей контекст потрапляє В. Винниченко, названий експатріантським модерністським письменником: талановитий 27-річний літератор змінує свій сум через екзил у веселість експатріації та подорожування, що дає змогу розширити світогляд. Експатріантський статус, на думку М. Сороки, зумовлює дві теми: домінування теми мистецтва і краси у

драмі “Чорна Пантера і Білий Медвідь” та теми самотності й віри в неминуче повернення на Батьківщину в оповіданні “Тайна”.

Екзил

Екзил асоціюється з відокремленням, утратою, відчуженням, самотністю й ностальгією. “Екзильний” означає зменшення соціального статусу та професійну маргіналізацію. Екзильний наратив насичений чорними кольорами, похмурими пейзажами й поганю погодою. Екзильне світовідчуття Винниченка відбите у двох темах: зображення життя емігрантів із наголосом на бажанні втечі й переживанні туги за Батьківщиною (роман “Рівновага”); ностальгія, котра виявляється у глибокій ліризації, властивій деяким Винниченковим творам, й уявному поверненні до “золотого минулого” у Винниченкових дитячих оповіданнях.

Друга еміграція

На думку дослідника, для неї характерна нова орієнтація на ширший інтернаціональний культурний простір, в якому письменник намагався створити новий дім. М. Сорока визначає три домінуючі портрети В. Винниченка періоду другої еміграції: утопіст, універсаліст, та той, що повертається на Батьківщину (*homcoming*). Автор монографії ставить перед собою такі завдання: дослідити, як нові вияви “еміграції” оприявлені в утопії і як утопія пояснює Винниченкову відірваність від Батьківщини, як митець намагається вжитися в чужу культуру.

Утопіст

(1920–1925)

Автор пояснює появу “Сонячної машини” Винниченковим статусом “мігрованого”, його перебуванням у Німеччині. Він апелює до походження слова “утопія” – “без місця” і кваліфікує цей жанр як типовий для письменників-емігрантів. У той час, як В. Винниченко перебуває на вороже налаштованій чужині, він знаходить уявний мирний дім у майбутньому. Це перший Винниченків твір, у котрому немає українських героїв і який написано для широкої інтернаціональної аудиторії з напучуваннями про майбутній розвиток людської цивілізації.

Універсаліст

(1925–1941)

М. Сорока твердить, що для Винниченка в цей час дуже важлива настанова писати для широкої аудиторії та включитися в дискурс чужорідної літератури. Винниченкова універсалістська програма походила з марксистської ідеї про майбутній егалітарний світ, братство та спільноту пролетарів. Але його нове відчуття належності до всієї планети як варіант світового громадянства було стимульоване його “еміграцією”. Найяскравіший вияв Винниченкового універсалізму – ідея щастя для всього людства (“Поклади золота”, “Пророк”) та конкордизм (“Вічний імператив”, “Лепрозорій”).

Наприкінці М. Сорока констатує: “Майже всі його твори, написані у Франції в міжвоєнний час, реалізують його (Винниченка. – В. Х.) універсалістське бачення. Передусім вони виявляють його філософський та ідеологічний запит і перейнятість широкими інтернаціональними проблемами” [10, 154].

Повернення

(1941–1951)

Під кінець Винниченкового життя автобіографічна пам’ять стала важливим чинником його творчості, зокрема в післявоєнних романах “Нова заповідь” (1949), “Слово за тобою, Сталіне!” (1950). Запит письменника на хоча би символічне повернення на Батьківщину був також підсилений Другою світовою війною, післявоєнною ситуацією та новою хвилею української еміграції, яка надихала Винниченкову творчість.

Ідея запобігання новій війні, реконструкція світового устрою зумовили появу ідеї колектократії, яку прозаїк активно пропагує в романах. Для М. Сороки ці твори важливі іншим. “Нова заповідь” свідчить про успішну включеність В. Винниченка у простір французької літератури, що посилює амбіції письменника в його намаганні постулювати свої ідеї. У “Слові за тобою, Сталіне!” автор виражає свою універсалістську віру, виявлену в його екзильній чуттєвості. Після п’єси “Над” й оповідань збірки “Намисто” більше 20 років минуло, перш ніж В. Винниченко повернувся до теми Батьківщини у своїй творчості. Ліризація – це ключ

до розуміння роману “Слово за тобою, Сталіне!” як тексту письменника-мігранта, що опиняється в полоні сильних екзильних відчуттів. У цьому сенсі роман, базований передовсім на пам’яті, – це Винниченкове символічне повернення на Батьківщину, його лебедина пісня. Фокусування на подорожі додому, уключаючи засудження сталінської системи й особисті спогади, – це найбільш разючі моменти в романі.

Як бачимо, специфіку книжки М. Сороки зумовила насамперед методологія. З її допомогою підважується та руйнується одновимірний, стереотипний, забронзовілий образ стражденного Винниченка-емігранта, котрий карався на чужині, відірваний від Батьківщини. Водночас спростовано й пафосно-сентиментальний стиль у репрезентації Винниченка-мученика, який панує в публіцистично-есеїстичному дискурсі. Сорока пропонує тверезий аналітичний погляд, досліджуючи те, як міграція вплинула на письменницьку ідентичність. Унаслідок цього постає пластичніший стереоскопічний образ Винниченка як автора-мігранта: сповненого ностальгії, подорожнього письменника-модерніста, людини світу. А за цим спектральний емоційний світ: страждання, біль за втраченою Батьківщиною, але водночас радості відкриття нових територій, задоволення від успіху на світовій арені, визнання чужинцями тощо.

Окрім продуктивно аргументованого психопортрета митця, використання методології екзильних студій дало змогу М. Сороці зробити кілька проривних для винниченкознавства висновків про ідеосферу та поетику творчості письменника. Наприклад, цікавими видаються міркування про те, що саме відірваність від Батьківщини та брак “живих” вражень породили домінування ідеї як головного героя драм та романів митця. Найсильнішим вважаю розділ про ностальгію та пояснення дитячих оповідань саме через цю інтерпретаційну парадигму. Подано оригінальне тлумачення роману “Слово за тобою, Сталіне!”, який зазвичай розглядається в соціополітичному контексті, а в Сороки постає як автопсихологічний акт повернення письменника на Батьківщину.

Однак, як і будь-яка методологічна сітка, “накладена” на живий літературний матеріал, методологія, використана М. Сорокою в аналізі Винниченка, часом виявляє “натяжки” і “тріщини”. Оптимально вона виглядає в дослідженні другої еміграції Винниченка: там типологічні моделі “міграції” вкладаються у хронологічні рамки, чітко простежено еволюцію цих моделей, зумовлених відчуттям повної відірваності від Батьківщини. Важче з першою еміграцією, яка не була “повною”, бо, як відомо, Винниченко нелегально переходив кордон і жив в Україні та Росії. Тобто тут про ізоляціонізм, домінування “чужої території” та “брак вражень” говорити не доводиться, що цілком усвідомлює автор монографії; однак методологічна логіка дослідження схиляє його до іншого. У межах першої еміграції хронологію “переміщення” визначити проблематично (емігрант, експатріант, екзил), що породжує питання, як вони уживаються в одному періоді (1907–1914)? Чи змінюють одна одну? Як сумістити подорожування, що в теорії передбачає отримання візи (хоч у Винниченка це часто пошук дешевшого житла та лікування, тобто речі лише опосередковано дотичні до задоволення), з експатріацією, що пов’язана із втечею, порятунком? Виникають також питання про добір творів Винниченка, що мусять підтверджувати методологічну розкладку. Чому, наприклад, екзил пояснено образами революціонерів із роману “Рівновага” (1912), а експатріацію темою мистецтва та краси у драмі “Чорна Пантера і Білий Медвідь” (1911)?

Повертаючись до другої еміграції, проблематичним виглядає достосування поняття “номад” до Винниченка [10, 98]. З одного боку, цілком зрозумілим виглядає бажання автора монографії подати якомога ширший спектр “міграції” на прикладі одного письменника. Окрім того, на перший погляд, це поняття може бути прийнятним, бо пояснює Винниченкове “відривання” від України та любов до цілого світу. Однак зауважмо, що в первісному значенні поняття “номад” розшифровують як кочівник у русі. М. Сорока в додатках зазначає: “Номадизм – це поняття

сучасного мобільного та глобалізованого суспільства, що репрезентує щось на зразок письменника-подорожувальника, котрий, як здається, не прив'язаний до конкретного місця й не має своєї домівки” [10, 202]. Отже, постає питання, наскільки правомірно вживати поняття “номад” для пояснення “пізнього” Винниченка? Так, письменник, зважаючи на неможливість повернутися в Україну, для самопорятунку, насамперед психологічного, намагався спочатку адаптуватися на чужині, “прив'язатися” до конкретного місця, а згодом маніфестувати своє “світове громадянство”, яке, однак, не передбачає браку “закоріненості”.

Тут варто наголосити на двох моментах. По-перше, незважаючи на фізичне дистанціювання від Батьківщини, Винниченко, перепошую за пафос, жив з Україною в серці. Він не брав французького громадянства, просив, щоб в іншомовних версіях його творів обов'язково писали “переклад з української”, зрештою, будучи надзвичайно амбітним, усі свої старання перебудувати світ позиціонував як внесок цілої України у прогресивне майбутнє Європи. По-друге, у Винниченка досить сильне відчуття дому, називання якого пов'язане з поняттям захисту, затишку, сховку: дім, збудований Винниченком у Парижі, називається “Куток” (назва, написана латиницею, збереглася й донині), дім у Мужені отримує назву “Закуток” (подружжя Винниченків боялося, що її вимова буде заважка для французьких селян, але назва прижилася), зрештою, “Курінь” – невелика прибудова в муженському обійсті, де Винниченко любив працювати. Ці два аргументи вказують на те, що навіть побіжне посилання на номадизм Винниченка породжує багато запитань.

Як основне зауваження до конценції М. Сороки докину те, що в його підході не враховано (принаймні не повною мірою) внутрішню сутність автора, його пошуки від самозаглиблення до бажання говорити на рівні найвищих політичних ешелонів влади, як, наприклад, у романі “Слово за тобою, Сталіне!”. Пояснення феномену Винниченка та специфіки його доробку тільки в термінах екзильних студій звучує спектр бачення,

що призводить до проблематичних висновків. Назву кілька прикладів. Риси творчості письменника після 1907 р. дослідник мотивує тільки вимушеною еміграцією. Зокрема, ідеться про зміну жанрових домінант, коли замість малих епічних форм починає домінувати роман. Чому тоді роман з'являється тільки на п'ятий рік еміграції? Появу сповненого рефлексій декадентського героя в романістиці можна пояснювати не тільки еміграцією, а й підвладністю основним умонастроєм часу, які Винниченко міг привезти з України, – це розчарування в ідеалах революції. В аналізі роману “Рівновага” дослідник акцентує на тому, що тут осмислено життя в екзилі, хоча, видається, ситуація складніша: тут подані моделі життя як такого, просто екзил загострює й уяскравлює екзистенційну проблематику – основоположну для Винниченка ще з початку його творчості.

Найбільш проблемним мені видається розділ, де проаналізовано “Чорну Пантеру і Білого Медведя”. Актуалізацію теми краси та мистецтва автор монографії пояснює Винниченковим досвідом відвідин паризьких салонів. Погоджуючись із М. Сорокою в тому, що “французькі сліди” таки наявні у драмі, зауважу, що вони не засадничі й не мотивувальні. Уже в першому творі “Сила і краса” Винниченко ставив питання про моделювальну роль краси в ідеосфері сучасного світу, питання мистецтва турбували молодого письменника ще в його ранній малій прозі. Тож драма “Чорна Пантера і Білий Медвідь” продовжує осмислення однієї з магістральних для Винниченка проблем. Вона написана в період першої еміграції, але її поява зумовлена ширшим контекстом, зокрема тяжінням автора до метаісторичних сюжетів.

Намагання акцентувати на еміграційній проблематиці часом збіднює інтелектуальний сюжет, який створює М. Сорока. Я не прихильниця універсалістських моделей, які нерідко радше віддаляють від розуміння об'єкта дослідження, аніж його пояснюють, та все ж часом сам матеріал, з яким працюєш, вимагає більшого. Наприклад, у книжці дуже цікава інтерпретація роману “Слово за тобою, Сталіне!” підпорядкована

методологічній доцільності, що дає змогу тлумачити його як повернення Винниченка на Батьківщину. Для сюжету про “міграцію” цього достатньо, однак для розуміння специфіки Винниченка цього замало. Не схвалюю надмірних полемізувань про соціополітичний контекст цього роману, але вони необхідні для розуміння Винниченка як цілісної особистості небуденного масштабу. Він іще із часів початківства (тобто до еміграції) позиціонував себе як будівничий із неймовірними амбіціями змінювати світ, переколювати людське життя, звільняти його від обтяжливих умовностей: релігійних, моральних та суспільних. Винниченко сформував свій ідеосвіт іще до еміграції, вона зумовила переважно форми репрезентації: жанрові, хронотопні, тематичні. Його останній роман – максимально оголений спосіб використати художній твір в окресленні своєї соціально-політичної

позиції. Автор не просто символічно повертається на Батьківщину: він стає на прох зі Сталінім, подаючи свою концепцію реорганізації життя. Тому напрошується висновок, що праці М. Сороки, блискуче виконані у заданих методологічних рамках, усе ж бракує об’ємності, яку ці ж рамки й унеможливають.

Підсумовуючи зауважу, що монографія Миколи Сороки – це амбітне дослідження, котре претендує на своє особливе місце в сучасному винниченкознавстві. По-перше, книжка засвідчує те, що ця галузь науки вийшла на англійську орбіту й може бути предметом для обговорення не тільки в україномовному колі. По-друге, монографія, в якій подано цілісну авторську концепцію творчості В. Винниченка, відкриває потужне дискусійне поле, провокує до полеміки й відкриває нові дослідницькі перспективи, зокрема у використанні новітніх підходів у студіях творчості митця.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Брайко О.* Проза Володимира Винниченка 1902–1910-х років: Проблеми поетики: Монографія. – К.: ВД “Стилос”, 2011. – 303 с.
2. *Винниченко В.* Лепрозорій: Роман / Володимир Винниченко; післямова Галини Сиваченко. – К.: Знання, 2011. – 382 с.
3. *Винниченко В.* Нова заповідь: Роман / Володимир Винниченко; післямова Галини Сиваченко. – К.: Знання, 2011. – 349 с.
4. *Винниченко В.* Щоденник. Том третій (1926–1928). – К.: Смолоскип, 2010. – 624 с.
5. *Винниченко В.* Щоденник. Том четвертий (1929–1931). – К.: Смолоскип, 2012. – 344 с.
6. *Володимир Винниченко* – Розалія Ліфшиць: Епістолярний діалог (1911–1918) / Упорядкув., вступ, комент. та прим. Надії Миронець. – Дрогобич: Коло, 2012. – 288 с.
7. *Миронець Н.* Володимир Винниченко: таємниці кохання. Хронологія інтимів: Документальна розповідь / Надія Миронець. – К.: Ярославів Вал, 2013. – 256 с.
8. *Процюк С.* Маски опадають повільно: Роман про Володимира Винниченка. – К.: ВЦ “Академія”, 2011. – 304 с.
9. *Хроніка 2000.* Невідомий Винниченко. – 2010. – № 82. – 535 с.
10. *Soroka M.* Faces of Displacement: The Writings of Volodymyr Vynnychenko. – McGill-Queen’s University Press. – 248 p.

Отримано 26 липня 2014 р.

Валентина Хархун
м. Ніжин Чернігівської обл.